



UDK: 329.12

Bekzod NAJMIDDINOV,
O'zbekiston Milliy universiteti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: bekdzn2011@mail.ru

JIDU dotsenti, s.f.f.d. (PhD) R.R. Rashidov taqrizi asosida

LIBERAL DEMOCRATIC PARTY – AS A LEADING POLITICAL AUTHORITY IN JAPAN

Annotation

The article highlights the role of political parties in the life of the state and society as important socio-political institutions. One of the important aspects to which attention should be paid in this regard is the study of the experience of political parties operating in developed countries. The article selected the Liberal Democratic Party of Japan as one of the leading political parties in such developed countries and analyzed its activities. The ideological and legal basis of the activities of the Liberal Democratic Party of Japan, the specific system of internal party relations, the existing shortcomings in the party and approaches to foreign policy at the state level are studied.

Key words: Political party, Liberal Democratic Party, goals and objectives, party ideology, liberalism, “Constituent Declaration”, “Program”, “Party Mission”, “Party Platform”, “Declaration”, intra-party groups - factions, parliamentary elections, Uzbek – Japanese relations.

ЛИБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ ПАРТИЯ – КАК ВЕДУЩАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИЛА В ЯПОНИИ

Аннотация

В статье освещается роль политических партий в жизни государства и общества как важных общественно-политических институтов. Одним из важных аспектов, на которые следует обратить внимание в этой связи, является изучение опыта политических партий, действующих в развитых странах. В статье была выбрана Либерально-демократическая партия Японии в качестве одной из ведущих политических партий в таких развитых странах и проанализирована ее деятельность. Изучены идеологическая и правовая основа деятельности Либерально-демократической партии Японии, специфическая система внутрипартийных отношений, существующие недостатки в партии и подходы к внешней политике на государственном уровне.

Ключевые слова: Политическая партия, Либерально-демократическая партия, цели и задачи, партийная идеология, либерализм, «Учредительная декларация», «Программа», «Партийная миссия», «Партийная платформа», «Декларация», внутрипартийные группы – фракции, парламентские выборы, узбекско – японские отношения.

LIBERAL-DEMOKRATIK PARTIYA – YAPONIYADAGI YETAKCHI SIYOSIY KUCH SIFATIDA

Annotatsiya

Maqolada siyosiy partiyalarning muhim ijtimoiy-siyosiy institutlar sifatida davlat va jamiyat hayotidagi o'rni yoritildi. Bu borada e'tibor qaratish lozim bo'lgan muhim jihatlardan biri rivojlangan davlatlarda faoliyat ko'rsatib kelayotgan siyosiy partiyalar tajribasini o'rganish, tadqiq etish hisoblanadi. Maqolada ana shunday rivojlangan davlatlardagi yetakchi siyosiy partiyalardan biri sifatida Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi tanlab olindi va uning faoliyati tahlil qilindi. Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi faoliyatining g'oyaviy-huquqiy asoslari, ichki partiyaviy munosabatlarning o'ziga xos tizimi, partiyadagi mavjud kamchiliklar va hukumat darajasida tashqi siyosatga nisbatan yondashuvi o'rganildi.

Kalit so'zlar: Siyosiy partiya, Liberal-demokratik partiya, maqsad va vazifalar, partiya mafkurasi, liberalizm, “Ta'sis deklaratsiyasi”, “Dastur”, “Partiya missiyasi”, “Partiya platformasi”, “Deklaratsiya”, partiyaning ichki guruhlar – fraksiyalari, parlament saylovlari, O'zbekiston – Yaponiya munosabatlari.

Kirish. Siyosiy partiya – u yoki bu ijtimoiy guruhlar manfaatlarini ifodalovchi, ularning eng faol vakillarining uyushgan holda faoliyat olib borishi uchun zamin yaratuvchi ijtimoiy-siyosiy tuzilmadir. Siyosiy partiya muayyan bir jamiyatdagi munosabatlarni davlat bilan uyg'unlashtirib, murosasizliklarni yo'qotish yoki yumshatishni ta'minlaydi, qonun chiqaruvchi va ijroiya hokimiyatining barqarorligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Kuchli partiyalar davlatni kuchsizlantirmaydi, balki ular davlatni jamiyatning mahalliy organlari bilan mustahkam bog'lab, siyosiy jarayonlarni muvofiqlashtirishga yordamlashadi va davlatni barqaror siyosiy tuzilma sifatida faoliyat yuritishiga ko'maklashadi. Aksincha, siyosiy partiyalarning kuchsizligi davlatning kuchsizlanishiga sabab bo'lishi mumkin [1].

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Siyosiy partiyalarning mohiyati, tuzilishi, partiyaviy dasturlarning tuzilishi, partiyaviy maqsad va vazifalarni shakllantirish va

ilgari surish kabi nazariy masalalar bilan birgalikda dunyodagi rivojlangan davlatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritib kelayotgan siyosiy partiyalar tajribasini o'rganishga, shuningdek dunyodagi yetakchi siyosiy partiyalarning ilg'or tajribalarini rivojlanayotgan mamlakatlar siyosiy partiyalari faoliyatiga tatbiq etilishi masalalarini o'rganishga qaratilgan amaliy masalalarni chuqur tadqiq etishga va muayyan siyosiy partiyalar faoliyatiga bevosita tatbiq etilishiga jonbozlik ko'rsatgan M.Dyuverje [2, 3], K. Louson [4], L.I. Ginsberg [5], R. Gyunter va L. Daymond [6], X. Xori [7], F. Faucher King [8], T. Heppel [9], M. Garnett va K. Xikson [10] kabi olimlarning tadqiqotlari hamda ishlarini ko'rsatib o'tish joiz. Ushbu olimlar orasidan ayniqsa, Yaponiyalik olim Xarumi Xorining tadqiqotlari alohida diqqatga sazovordir. Olim Yaponiya siyosiy tizimi, xususan ushbu mamlakatdagi ko'ppartiyaviylik tizimini atroflicha tahlil etib, uzoq muddat davomida Yaponiyada hukumat tepasida turgan Yaponiya

Liberal-demokratik partiyasi (YALDP) ning faoliyatini o'rganadi va o'z o'rganishlari natijasida "Yaponiya siyosiy tizimining o'zgarishi. Liberal-demokratik partiya va Moliya vazirligi" (The Changing Japanese Political System. The Liberal Democratic Party and the Ministry of Finance) [7] nomli monografiyasini e'lon qiladi va mazkur monografiyasida Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi faoliyatiga doir qimmatli ma'lumotlarni tahlil etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Hozirgi davrda siyosiy partiyalar jamiyatning siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy hayotida o'zining munosib o'rniga ega bo'lishi, avvalo siyosiy maqomini aniq tasavvur etishi, jamiyat siyosiy hayotida tutgan o'рни, maqsad va vazifalariga mos amaliy faoliyat yuritish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Siyosiy partiyalar faoliyatini yangicha qarash va yondashuvlar asosida tashkil etish hamda takomillashtirishdan asosiy maqsad jamiyat a'zolarining manfaatlarini uyg'un tarzda aks ettirilishi, himoya qilinishi va ijro etilishini ta'minlashdir. Bu borada butun dunyoda kuzatilayotgan tendensiyalarni tahlili sifatida aytish mumkinki, siyosiy va ijtimoiy sohada davlat tizimlarida sog'lom muqobil kuch sifatida adolatni mustahkamlash, qonun ustuvorligiga amalda erishish, huquqiy, demokratik davlat fuqarolik jamiyatini barpo etishga erishish kabi masalalar siyosiy partiyalar faoliyatidagi ustuvor vazifalar bo'lib qolmoqda. Siyosiy partiyalar faoliyatining yana bir muhim jihati shundaki, ushbu tuzilmalar jamiyatning eng faol qismi hisoblanib, siyosiy hayotga bevosita ma'lum ijtimoiy talablar asosida ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, siyosiy partiyalar, dunyo taraqqiyotidagi demokratik jarayonlar, huquq va erkinliklarini himoya qilish, ularga teng imkoniyatlar yaratish va uni qo'llab-quvvatlash o'z qarashiga va maqsadlariga ega bo'ladi. Siyosiy partiyalar, demokratik jamiyat qurishning muhim instituti sifatida faoliyat yuritib keladi va bunday holatlarni ko'plab demokratik rivojlangan davlatlar tajribasidan ko'rish mumkin.

Ana shunday demokratik rivojlangan davlatlar qatorida Yaponiyada faoliyat yuritib kelayotgan siyosiy partiyalar, xususan yetakchi siyosiy partiya sifatida Liberal-demokratik partiya faoliyatini atroflicha o'rganish va uning tajribasidan tegishlicha foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Tahlil va natijalar. Yaponiya Liberal-demokratik partiyasida shakllangan saylovchilar va partiyaning quyi qatlami vakillari bilan ishlash bo'yicha tajribasi diqqatga sazovordir. Bu borada mamlakat parlamentiga bo'ladigan saylovlar jarayonida deputatlikka nomzodlar ko'p sonli saylovchilar ishtirokidagi ommaviy targ'ibot tadbirlaridan ko'ra tor doirada, kam sonli saylovchilar, partiya a'zolari bilan uchrashuvlarni ma'qul ko'rishadi va bunday tajriba o'z samarasini berib kelmoqda. Saylovlar jarayonida partiya tuzilmalarida mavjud "nomzodlarni qo'llab-quvvatlash jamiyatlari" ham targ'ibot-tashviqot ishlarida ancha faollashadilar va ushbu jamiyat a'zolari har bir saylovchi bilan bevosita gaplashib, uning fikrini olishga, pozitsiyasini bilishga qiziqadilar. Mamlakat parlamentiga saylangan deputatlar hatto, tajribali siyosatchi uchun ham saylov jarayoni yil bo'yi, uzluksiz 365 kun davom etishini tan olgan edilar.

Partiya mamlakat siyosiy sahnasida qariyb qirq yil (1955-1993-yy.) davomida monopol hukmron partiya rolini o'ynab keldi. Muxolif partiyalarning qisqa muddatdagi birlashuvi va hukumatni boshqargan payti mamlakatda sezilarli o'zgarishlar ro'y bermadi.

O'tgan asrning 90-yillari ikkinchi yarmidan buyon (XXI asr birinchi o'n yilligidagi qisqa muddatli tanaffuslarni hisobga olmaganda) partiya Yaponiyada hukmron partiya sifatida mamlakat siyosiy tizimida o'ziga xos mustahkam o'rin egallagan. Shu sababli YALDP o'zini Yaponiyada

kechayotgan barcha jarayonlarga daxldor deb hisoblaydi va katta mas'uliyatni o'z zimmasiga olib, mamlakat taraqqiyoti uchun javobgarlik hissi doimiy ravishda partiya faoliyatida sezilib turadi.

YALDP faoliyatining muvaffaqiyatli jihatlari, qirralari va tomonlari bilan bir qatorda partiya faoliyatidagi ba'zi kamchiliklarga ham to'xtalib o'tish maqsadga muvofiqdir. Shunday kamchilik va muammoli vaziyatlardan biri sifatida YALDP saflarida, partiyaning maqsad va vazifalarini amalga oshirishda ba'zi ichki partiyaviy muammolar mavjudligini ta'kidlab o'tish lozim. Mazkur ko'rinishdagi muammolardan biri – partiya ichida bir necha guruhlarining shakllanganligi va partiyaning mamlakat parlamentida faoliyat olib borayotgan deputatlarining bir necha guruhlariga bo'linib ketganligi – ilmiy til bilan aytganda partiyaning bir necha fraksiyalarga bo'linishidir. Siyosiy partiyalar faoliyatida uchrab turadigan bunday salbiy holatlarga partiya yetakchilari yoki ilg'or qarashga ega a'zolar orasida muayyan maqsad va vazifalarga nisbatan turlicha qarash hamda yondashuvlarning shakllanishi, tegishli masalani amalga oshirish va muammoni hal etish bo'yicha turlicha yo'l hamda yechimlarni ilgari surish va taklif etish kabi holatlar sabab bo'ladi.

YALDP saflaridagi ichki guruhlar, ya'ni fraksiyalar norasmiy tuzilmalar bo'lib, ular faoliyatining huquqiy asoslari biror bir partiyaviy hujjatda belgilab qo'yilmagan. Shunday bo'lsa-da, turli vaqtlarda partiya safida 5 tadan 12 tagacha fraksiyalar mavjud bo'lganligini, ularga tajribali va ta'sir kuchiga ega, shuningdek uzoq muddatli partiyaviy faoliyat stajiga ega mohir siyosatchilar yetakchilik qilganliklari ma'lum bo'ladi [11].

1994-yil iyunida YALDP boshqa partiyalar ishtirokidagi koalitsiyada hukumatga qaytgan bo'lsa-da, Bosh vazir lavozimini Yaponiya Sotsialistik Partiyasi yetakchisi Tomiiti Murayama egalladi. 1996-yil yanvarida bo'lib o'tgan parlament saylovlari natijasida YALDP parlamentdagi ko'pchilik hisobiga yana hukumatga qaytdi va shundan buyon partiya mamlakat hayotida faol rol o'ynamoqda [12].

YALDPning sobiq yetakchisi Sindzo Abe partiya ishida ham, hukumat ishida ham o'zining yetakchilik qobiliyatlarini namoyon eta oldi. 2006-2007-yillardagi qisqa muddatdagi partiyadagi rahbarlik hamda Bosh vazirlik faoliyatidan so'ng S. Abe 2012-yilning sentabrida yana YALDP rahbarligiga saylandi va shu yili dekabrda bo'lib o'tgan parlament saylovlarida partiya mutloq ko'pchilik ovoz bilan hukumatni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ldi, S. Abe esa yana mamlakat Bosh vaziri lavozimini egalladi. S. Abe o'z faoliyatida partiya ichidagi bir necha guruh (fraksiya)lar bilan bamaslahat ish olib borishi, barchaning fikri, qarashlarini inobatga olishga harakat qilishi hamda partiyada tom ma'nodagi menejer sifatida ish yuritishi orqali o'z o'tmishdoshlaridan farqli ravishda nisbatan uzoq muddatda partiya boshqaruvida qolmoqda va bu unga mamlakat Bosh vaziri lavozimini egallab turish imkonini bermogda.

YALDP hukumat tepasida bo'lgan davrda mamlakat tashqi siyosati rangba rang yondashuvlarga tayanib olib borilganligini ko'rish mumkin. Bunda, albatta, Yaponiyaning milliy manfaatlarini himoya qilish, ta'minlash va ilgari surish kabi masalalar ustuvor vazifa sifatida yetakchi o'rin egallaydi. Ikkinchi Jahon urushidan mag'lub sifatida chiqqan davlatning tez orada qo'shni davlatlari, mintaq va jahon sahnasida teng munosabatlarga kirishishida muayyan qiyinchiliklar yuzaga keldi. Sobiq Sovet davlati bilan Kuril orollari masalasining hal etilmaganligi bugungi kunda Rossiya bilan ikki tomonlama munosabatlarda ham yetakchi masala bo'lib qolmoqda. Xitoy hamda Shimoliy Koreya bilan munosabatlarda muayyan darajada "sovuqchilik" saqlanib qolmoqda. Bu borada YALDP yetakchisi va mamlakat Bosh vaziri D. Koidzumi (2001-2006) ning Ikkinchi Jahon urushida

halok bo'lgan yapon askarlari xotirasini abadiylashtirishga bo'lgan harakatlari va mamlakatdagi diniy ibodatxonalardan biriga tez-tez tashrif buyurishi Xitoy rasmiylari va xalqi tomonidan salbiy fikrlar bildirilishiga sabab bo'lgan edi. Shimoliy Koreyaning yadro quroliga egalik qilish va sinovdan o'tkazishiga nisbatan Yaponiyaning noroziligi ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shimoliy Koreyaning tajovuzkorona hatti-harakatlari yapon siyosiy elitasi va xalqining haqli ravishdagi noroziligiga sabab bo'lgan edi [13].

Yaponiyaning Markaziy Osiyo mintaqasiga, xususan O'zbekistonga nisbatan tutgan pozitsiyasi muhim ahamiyatga ega. 1991-yildayoq mamlakatimiz mustaqilligini tan olgan Yaponiya, 1992-yildan boshlab diplomatik munosabatlarni o'rnatdi va 1993-yilda Toshkentda o'z elchixonasini ochdi [14]. Ikki tomonlama hamkorlik turli sohalarida tez sur'atlarda o'sib bordi. O'zbekiston Yaponiyaning BMT Xavfsizlik Kengashining doimiy a'zolariga nomzod sifatida ilgari surdi va doimo qo'llab-quvvatlab kelmoqda.

2002-yil aprelda Yaponiya parlamentida mamlakatning nufuzli siyosiy arboblari Taro Aso, Yosiro Mori hamda boshqalar tashabbusi bilan "Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi – O'zbekiston" do'stlik jamiyati tashkil etilgan va ta'kidlash joizki yapon siyosatchilarining O'zbekistonga nisbatan qiziqishlari baland.

2019-yilning 17-20-dekabr kunlari O'zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyev Yaponiyaga rasmiy tashrif buyurdi va Yaponiya imperatori Naruxito, Bosh vazir S. Abe hamda boshqa bir qator rasmiy doira vakillari bilan uchrashuvlar o'tkazdi. Bu tashrifni o'ta samarali, ikki mamlakat rahbarlari o'rtasida o'zaro ishonchni va davlatlararo hamkorlikni mustahkamlashda yangi sahifani ochgan voqea sifatida baholash mumkin. Tashrif dasturining tadbirlarga boyligi va uning davomida umumiy qiymati 6,5 mlrd. AQSH dollariga

teng bo'lgan 48 ta bitim va shartnomaning imzolaniishi mamlakatimizning ochiq va chuqur o'ylangan tashqi siyosiy faoliyatining muvaffaqiyatini hamda respublikamizning milliy manfaatlariga yo'naltirilganini namoyon qildi [15].

Xulosa va takliflar. Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi yapon jamiyatining keng qatlamlaridagi ko'pchilikning qarashlari, o'y-fikrlarini aks ettiruvchi, shuningdek ularning manfaatlari ro'yobga chiqishi uchun harakat qiluvchi yetakchi ijtimoiy-siyosiy kuch ekanligini namoyon etib kelmoqda.

YALDPning muayyan masala yoki muammoga nisbatan jiddiy yondashuvi, har bir siyosiy tadbirga puxta va uzoq muddatli tayyorgarlik ko'rishi, shuningdek partiyaviy faoliyatda an'analarga tayangan holda o'ziga xos strategiyaga ega bo'lib, tegishli taktik hatti-harakatlarni amalga oshirib kelayotganligi partiyaga muvaffaqiyat keltirmoqda.

YALDP saflaridagi ichki guruhlar, ya'ni fraksiyalar o'zaro raqobat natijasida partiya g'oyasiga, partiyadagi ish tartibiga ta'sir ko'rsata oladilar va shu orqali mamlakat parlamenti va hukumati faoliyatida o'z qarash hamda pozitsiyalarining aks ettirilishiga muvaffaq bo'ladilar.

Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi tajribasini o'rganish natijasida ushbu siyosiy tuzilmaning har bir saylovchi bilan ishlash, ichki partiyaviy muvozanatni saqlash borasida partiya ichidagi guruhlarining konsensusga erishishlari va partiya imijini yangilash hamda oshirish uchun partiya rahbariyatini almashtirib turish kabi tajribasiga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu borada Tadbirkorlar va ishbilarmonlar harakati – O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasining Yaponiya Liberal-demokratik partiyasi bilan yaqindan munosabatlarni yo'lga qo'yishi va rivojlantirishi, shuningdek YALDP tajribasini chuqur o'rgangan holda, o'z faoliyatida qo'llanishini taklif etish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Гаджиев К.С. Политическая наука. Учебное пособие. 2-е изд. – Москва: Международные отношения, 1995. – С. 143-145.
2. Дюверже М. Политические партии / Пер. с франц. – Москва: Академический Проект, 2000. – 204 стр.
3. Дюверже М. Партии и партийные системы: концепция // Социально-политический журнал. №9, 1993. 33-41-стр.
4. Лоусон К. Социальные отношения и политические партии. Совещание экспертов анализ, прогноз, оценки. – М.: АН РФ, 1997. 215 стр.
5. Гинцберг Л.И. Массовые демократические движения в ФРГ и партия "зеленых". – М.: Наука, 1988. – 256 с.
6. Gunther R. & Diamond L. Political Parties and Democracy. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2001. – 321 p.
7. Harumi Hori. The Changing Japanese Political System. The Liberal Democratic Party and the Ministry of Finance. – New York: Routledge, 2005. – 340 p.
8. Florence Faucher-King. Changing Parties. An Anthropology of British Political Party Conferences. – New York: Palgrave Macmillan, 2005. – 346 p.
9. Timothy Heppell. Choosing the Tory Leader. Conservative Party Leadership Elections from Heath to Cameron. – London: Tauris Academic Studies, 2008. 254 p.
10. Mark Garnett and Kevin Hickson. Conservative thinkers. The key contributors to the political thought of the modern Conservative Party. – Manchester: Manchester University Press, 2009. – 267 p.
11. Стрельцов Д.В. Система доминантной партии в Японии: некоторые уроки исторического опыта / Японские исследования. Japanese Studies in Russia. №3, 2016. – P. 76. www.ifes-ras.ru/js
12. Krauss, E.S. & Pekkanen, R.J. The Rise and Fall of Japan's Liberal Democratic Party. The Journal of Asian Studies Vol. 69, No. 1 (February) 2010. – P. 5-15. doi:10.1017/S0021911809992555.
13. Diplomatic Blue Book 2019. Japanese Diplomacy and International Situation in 2018. – Ministry of Foreign Affairs, Japan. – P. 35-41. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000527162.pdf>
14. Japan-Uzbekistan Relations (Basic Data). <https://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/data.html>
15. Kamilov A. Ochiqlik, konstruktivlik va pragmatik yondashuv. O'zbekiston Prezident Shavkat Mirziyoyev boshchiligidagi tashqi siyosatda qanday muvaffaqiyatlarga erishmoqda / "Xalq so'zi" gazetasi №271 (7501), 29-dekabr 2019.